

ISTORIC

La 30 Octombrie, anul acesta, s'au împlinit două sute de ani în capăt, de când se înalță în mijlocul Capitalei o minuțată podoabă de artă, biserica Stavropoleos. Ca și hanul, care odinioară se ridica mândru de jur împrejurul ei și din care astăzi n'a mai rămas nicio urmă, ea a avut de ctitor pe călugărul grec Ioanichie, adus în București, pela începutul veacului al XVIII-lea, de puternicul curent al influenței grecești.

Închinându-se de tânăr vieții monahale, în mănăstirea Gura din eparhia Pogoniane, Ioanichie, al cărui sat de naștere era Ostașița din apropierea Gurii, a plecat, după câțiva vreme, din această mănăstire, cu însărcinarea de a aduna mili și ajutoare de pe la creștini și s'a așezat, „după multă călătorie“, în București¹, la „biserica Ghiormei Banul“, închinată ca metoh Arhiepiscopiei dela Pogoniana și numită apoi „biserica din Hanul Grecilor“, după hanul pe care călugărul grec îl ridicaseră împrejurul bisericii².

Ajuns arhimandrit al acestei mănăstiri, el cumpără, la 6 Aprilie 1722 (7230), dela jupăneasa Despa, văduva Cârștii Popescul, dela fiul ei Tudoran și dela ceilalți frați ai acestuia locul pe care avea să-și zidească hanul și biserica, „un loc de casă“ de douăzeci și șapte stânjani în lungime și de douăzeci și doi în lățime, „în mahalaua bisericii Ghiormei Banul“, peste drum de această biserică, „alătura cu casele Radului Logofătul“,³.

Locul fusese scos în vânzare de către Daniil, Mitropolitul țării, și de mai mulți negustori, ca să plătească datoriile boierului Cârștea, feciorul Cârștii Distierul Popescul și soțul jupănesei Despa. Ioanichie, nedis-

punând de întreaga sumă de patru sute de taleri, pentru care era scos terenul în vânzare, de creditori, cumpără numai două părți dintr'însul, lăsând restul pe sama Serdarului Grigore Greceanul, care ia a treia parte⁴.

Pe locul cumpărat, Ioanichie ridică mai întâi un han, una din acele clădiri mari care începuseră să se zidească în București, prin a doua jumătate a veacului al XVII-lea, adevărate cetăți încunjurate cu ziduri, pentru găzduirea străinilor și în deosebi a negustorilor ce veniau cu mărfuri în capitala Țării-Românești. O mărturie contemporană ne precizează că atât zidul încunjurător cât și chiliile noului han, care avea să adăpostească și pe călugărul viitoareii mănăstiri, erau făcute din cărămidă⁵. Alături de han, Ioanichie clădește pentru sine „o casă prea frumoasă, cu pivniță pentru vinuri și cărciumă“⁶, menită, ca și hanul, să aducă veniturile cu care nădăjduia să-și îndeplinească planul de a clădi și biserica.

În adevăr, pentru că cele mai însemnate hanuri din București aveau în curtea lor și câte o biserică, Ioanichie a ținut să înalțe și el una, în hanul de curând clădit. Locul cel mai potrivit pentru aceasta i s'a părut colțul nord-estic al hanului, aproape de intrarea cea mare. Cum însă acest loc era cam strâmt pentru o biserică, Ioanichie cere vecinului său, Serdarului Grigorașeu Greceanu, să-i vândă un stângen de loc, „ca să i încapă altarul bisericii“, iar acesta se grăbește să i-l dăruiască, în acest scop. „Urând Sfinția Sa Părintele chir Ioanichie“ — zice Serdarul în scrisoarea sa din 1 Iunie 1724 (7232) —⁷ „să facă o biserică în

¹ Vezi testamentul lui, din 8 Nov. 1733, păstrat în Arh. Stat. (M-rea Stavropoleos, XXIV, 4).

² Pe locul pe care se înalță astăzi clădirea Băncii Generale a Țării-Românești.

³ Arh. Stat., M-rea Stavropoleos, XII, 26.

⁴ *Ibid.*

⁵ Arh. Stat., M-rea Stavropoleos, XXIV, 4.

⁶ *Ibid.*

⁷ Arh. Stat., M-rea Stavropoleos, XII, 27.

„hanul Sfinției Sale, pe locul Cârștii Viștierul, aici, în București, în mahalaua Grecilor, pe lângă casa mea, și, fiindu-i locul prea strâmt, au venit de m'au pohtit ca să-i vânz un stângen de loc, ca să încapă altarul bisericii. Deci eu, văzând că n'are Sfinția Sa loc de ajuns, am socotit de buna voia mea de am afierosit sfintei și dumnezeștii bisericii, unde se cinstește hramul sfinților și marilor arhistratigi Mihail și Gavriil, un stângen de loc, în lat, ca să fie pentru pomenirea sufletelor părinților noștri și pentru pomenirea sufletelor noastre. Care loc este și mie de cumpărătoare, dela Despa, jupăneasa Cârșticăi, sin Cârștii Vistierul“.

Cu tot stângenul dăruit de Serdarul Grigorașcu Greceanu, locul de care dispunea Ioanichie era destul de restrâns și nu putea cuprinde de cât doar o bisericuță. De altă parte, mijloacele materiale nu îi permiteau încă să dea ctitoriei lui nici măcar proporțiile pe care i le îngăduia terenul, după cum nu îi permiteau încă să o împodobească așa cum sufletul lui îndrăgostit de frumos ar fi ținut dintru început s'o facă.

Mărginindu-se deci deocamdată la aceea ce putea face, Ioanichie se puse pe lucru și, în cinci luni încheiate, își înălță bisericuța, căreia îi puse hramul „Sfinților marilor voievozi ai cetelor îngerești Mihail și Gavriil“, după hramul mănăstirii Gura, la care mai adăogă și „hramul celui dintre Sfinți Părintelui Athanasie cel mare“, Arhiepiscopul Alexandriei. Era o bisericuță dreptunghiulară, cu o singură absidă, aceea a altarului și fără pridvorul și sânurile care, după cum vom vedea, au fost adăose mai târziu. În această formă se vede de altfel biserică zugrăvită și în tinda femeilor, de-asupra intrării, între ctitorii ei (fig. 1).

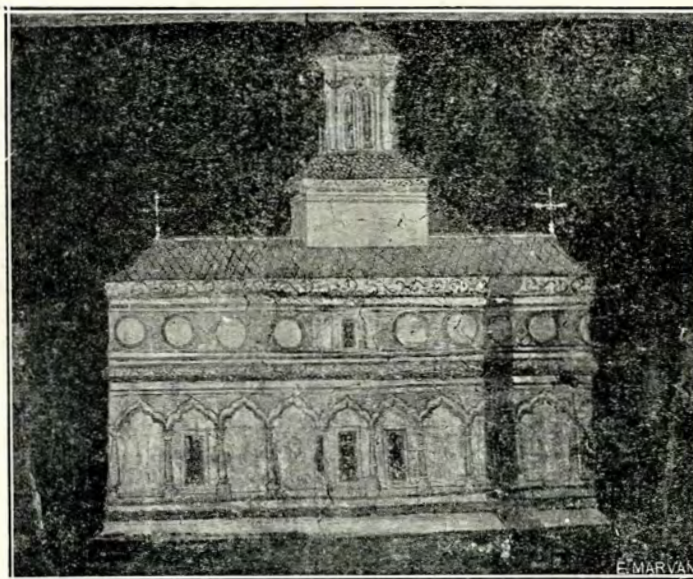

Fig. 1. Forma primitivă a biserică Stavropoleos, fără pridvor și sânuri laterale.

Pisania (fig. 2), scrisă în grecește și românește, ne-o arată gata, ridicată „din temelie“, la 30 Oct. 1724 :

† Ο ΘΕΙΟΣ ΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΘΕΙΤΟΣ ΝΑΟΣ ΑΝΩΚΟΔΟΜΗΘΗ ΕΚ ΘΕΜΕΛΙΩΝ ΕΙΣ ΔΟΞΑΝ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΙΜΗΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΗΝ ΤΩΝ ΠΑΝΜΕΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΠΥΡΙΜΟΡΦΩΝ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΙ ΓΑΒΡΗΛ. ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ ΤΩΝ ΨΥΧΑΟΤΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΟΦΩΤΑΤΩΝ ΑΥΘΕΝΤΩΝ ΚΥ. ΚΥ. ΙΩΑΝ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΟΕΒΟΔ ΠΑΧΗΣ ΟΥΤΡΟΒΛΑΧΙΑΣ. ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΤΩΝ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ ΚΥΡ ΔΑΝΙΗΛ, ΑΝΑΛΩΜΑΚΙΝ ΙΔΙΟΙΣ ΤΩΝ ΠΑΝΟΚΙΩΤΑΤΩΝ ΕΝ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΙΣ

ΚΑΙ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΑΙΣ ΚΥΡ ΙΩΑΝΝΙΚΟΥ ΑΠΟ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΕΦΓΩΝΝΙΑΝΗΣ. ΕΚ ΧΩΡΟΥ ΟΥΚ ΤΑΝΝΙΤΖΑΣ. ΕΝ ΕΤΕΙ ΣΟΤΗΡΙΩ ΑΨΚΑ ΟΚΤΟΒΡ. Α.

Această sfântă și dumnezeiască biserică s'au zidit din temelie întru slava lui Dumnezeu și întru cinstea și pomenirea marilor celor întru chip de foc stăpâni'ori ai cetelor, Mihail și Gavriil, intru a do

Domnie a prea înălțatului și prea înțeleptului stăpân Domn Domnului Ioan Nicolae Alexandru Voievod a toată Ungrovlahia, vlădicind prea sfințitul Mitropolit chir Daniil, cu toată cheltuiala prea cuviosului intru ieromonahi și Arhimandrit Chir Ioanichie den eparhiia Pogoniani, den satu Ostanîța, in anul dela spăsenîia lumii 1724, Octomvrie 30¹.

Ioanichie, ctitorul mănăstirii, a fost zugrăvit pe perețele din stânga intrării, alături de frații săi, Panait și Nicolae (fig. 3). La început, el purta aici titlul de „ieromonah“ și „arhimandrit“, cu care-l găsim și în pisania, ceea ce se poate vedea din prima inscripție, ieșită în cea mai mare parte la iveală, după spălarea picturii bisericii.

¹ Inscripțiile au fost transcrise cu ortografia lor.

lată această inscripție, transcrisă cu ortografia ei:

1) . . . Ο ΚΤΗΤΩΡ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΑΒΤΗΣ, ΕΚ ΚΩΜΗΣ ΟΥΚΑΝΙΤΖΑΣ ΤΗΣ ΕΞ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΙΑΣ ΠΟΓΟΝΙΑΝΙΣ

† ΙΩΑΝΙΚΙΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ.

În traducere: . . . „ctitorul acestei sfinte mănăstiri, din satul Ostanîța, eparhia vechii Pogoniane, Ioanichie, ieromonah și arhimandrit“.

După câțiva ani, când s'a mărit biserica,

În dreapta, locul de frunte, ca ctitor îl ocupă Nicolae Maurocordat, Domnul țării, din îndemnul căruia Ioanichie se așezase în București și de care a fost desigur ajutat și la clădirea bisericii. Alături de el, este Doamna Smaragda, a treia soție a Domnului. În fața lor se înșiră copiii: Constantin Voevod, lancul Voevod, Sultanița¹, Alexandru Voevod² și Smărăndița, iar mai departe pe același părete Domnița Maria, o fată a lui Nicolae Maurocordat (fig. 4), măritată cu Ioan, Marele Cămăraș³, care este zu-

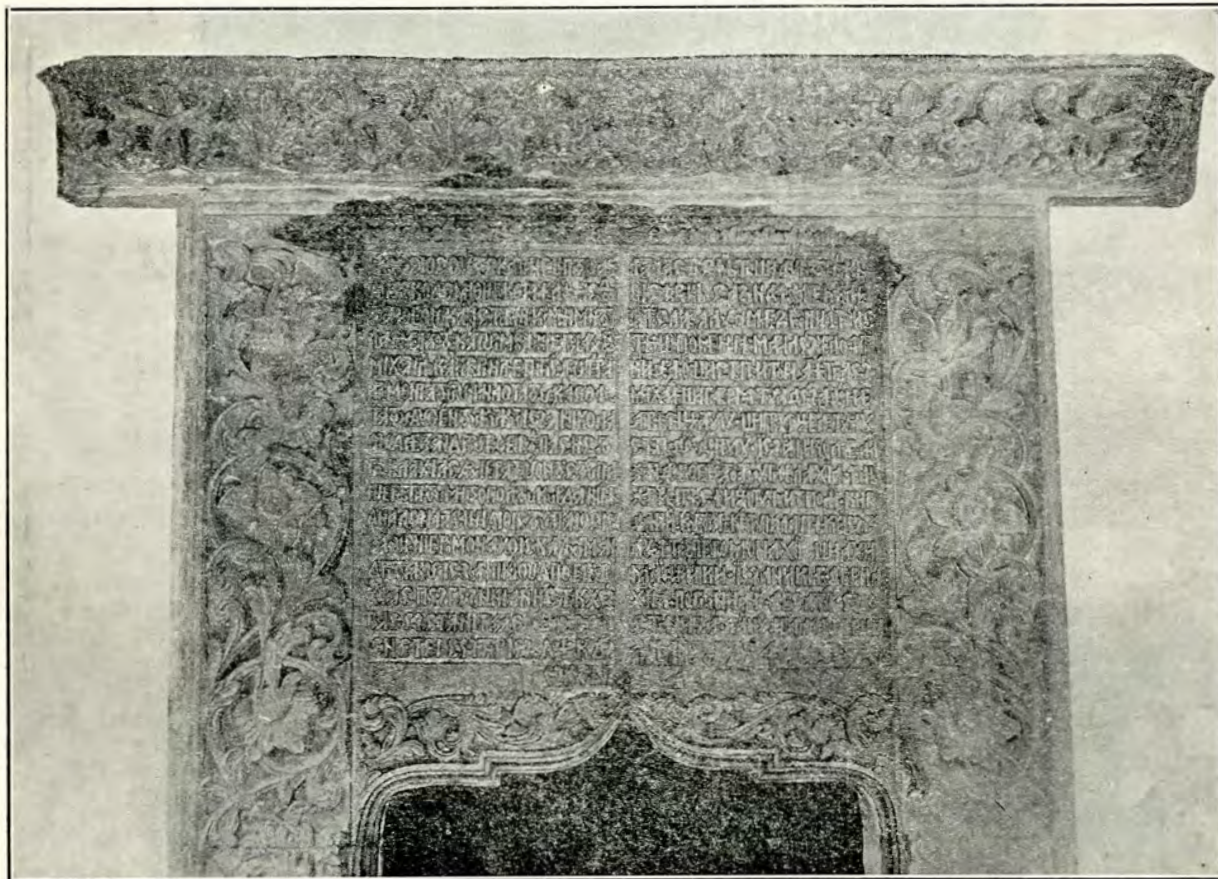

Fig. 2. Pisania bisericii Stavropoleos.

inscripția aceasta a fost acoperită cu văpsea, ca să se poată pune în noua inscripție noul rang de Mitropolit al Stavropolei, la care fusese înălțat Ioanichie:

† ΚΥΡ ΙΩΑΝΗΚΙΟΣ Ο ΣΤΑΥΡΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΚΤΗΤΩΡ ΤΗΣ ΚΕΒΑΚΜΙΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ.

În traducere: „Chir Ioanichie (mitropolit) al Stavropolei și ctitor al acestei sfinte mănăstiri și al tuturor (clădirilor dimprejurul ei)“.

grăvit și el pe păretele lateral din dreapta, cu fiul său Nicolachi (fig. 5). Dincolo de fereastră, pe același părete, este reprezentat Daniil, Mitropolitul de atunci al țării (fig. 6).

Pe păretele lateral din stânga, Ioanichie a ținut să fie zugrăvit unul dintre cei mai mari sprijinitori ai lui în ridicarea bisericii, Serdarul Grigorașeu Greceanu, alături de care se vede soția sa, Ilinca, și copiii lor,

¹ Vezi N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 254.

² *Ibid.*, I, p. 280.

³ Iorga, *Studii și doc.*, IV, p. 86, nota.

Constantin și Ioniță (fig. 7), iar ceva mai departe, pe același părete, dincolo de fereastră, un alt sprijinitor, Marele Căpitan Atanasie cu soția sa, Elena, și fiul lor, Alexandru (fig. 8).

În sfârșit, în glafurile ușii, se văd până astăzi zugrăviți: în stânga o jupâniță (fig. 9) al cărui nume s'a șters cu desăvâr-

din locul ei, porțiunea de care avea nevoie. „Având sfânta biserică trebuință să-și facă „o clopotniță și o pimniță“, zice Maria în zăpisiul ei din 9 Iulie 1725 (7233)¹, „și fiind „locul de spre casele mele foarte strâmt, de „nu ajunge ca să o facă pă deplin, m'am îndemnat și eu, de a mea buna voie, de am „afierosit și am închinat sfintei și dumnezeestii

Fig. 3. Ioanichie cu frații săi, Panait și Nicolae.

șire, iar în dreapta doi tineri feciori de boieri, Dumitrachi și Gheorgachi (fig. 10).

Biserica era acum gata, dar mai avea nevoie de o clopotniță. Ioanichie chibzui îndată și ridicarea acesteia și, pentru că locul destinat ei era iarăși foarte strâmt, îngustat de proprietatea jupănească Maria, fata Logofătului Radu Greceanu, întreprinzătorul călugăr o înduplecă să-i dăruiască,

„bisericii un petec de loc din curtea caselor „mele, alături de hanul bisericii, însă în „lung stânjani 2 jum., și în lat stânjani 1, „palme 7²“.

La 7 Martie 1726, Ioanichie este ridicat la rangul de Mitropolit al Stavropolei, o Mitropolie grecească înfloritoare odinioară, dar decăzută în urmă, și care de mult nu mai avea arhieriei. Ridicarea la treapta ar-

¹ Arh. Stat., M-rea Stavropoleos, XII, 28.

² Pe lângă acest loc, primit ca danie, Ioanichie mai cumpără de la jupănească Maria și un altul lung de 2 jum. stânjani și lat de 2 stânjani, tot „alături de hanul“, pentru ca, după moar-

tea acesteia, să lărgească și mai mult locul mănăstirii, cumpărând de la epitropia casei ei, cu zăpisiul din 28 Aprilie 1726/7234 (Arh. Stat. M-rea Stavropoleos XII, 30), și locul ce mai rămăsese de pe urma răposatei.

hieriei a celor găsiți vrednici de Patriarhul Constantinopolei, pentru eparhiile ce-și pierduseră strălucirea de altă dată, era un obicei vechiu al Bisericii Răsăritului¹. Solemnitatea a avut loc în Mitropolia Ungrovlahiei, unde soborul arhierilor, în frunte cu Mitropolitul Daniil, a găsit că Ioanichie este cel mai vrednic dintre cei trei candidați aleși

Urmează apoi legământul de credință al noului Mitropolit, care semnează „mărturisirea.” Puțin după aceea, la 4 Maiu 1726³, Patriarhul Ieremia întărește și el, printr-o carte patriarhicească, ca Mitropolit al Stavropolei și Exarh a toată Caria, pe Ioanichie, care va purta de acum înainte titlul de Ο ΣΤΑΒΡΟΠΟΛΕΩΣ ΜΙΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ, titlu a cărui

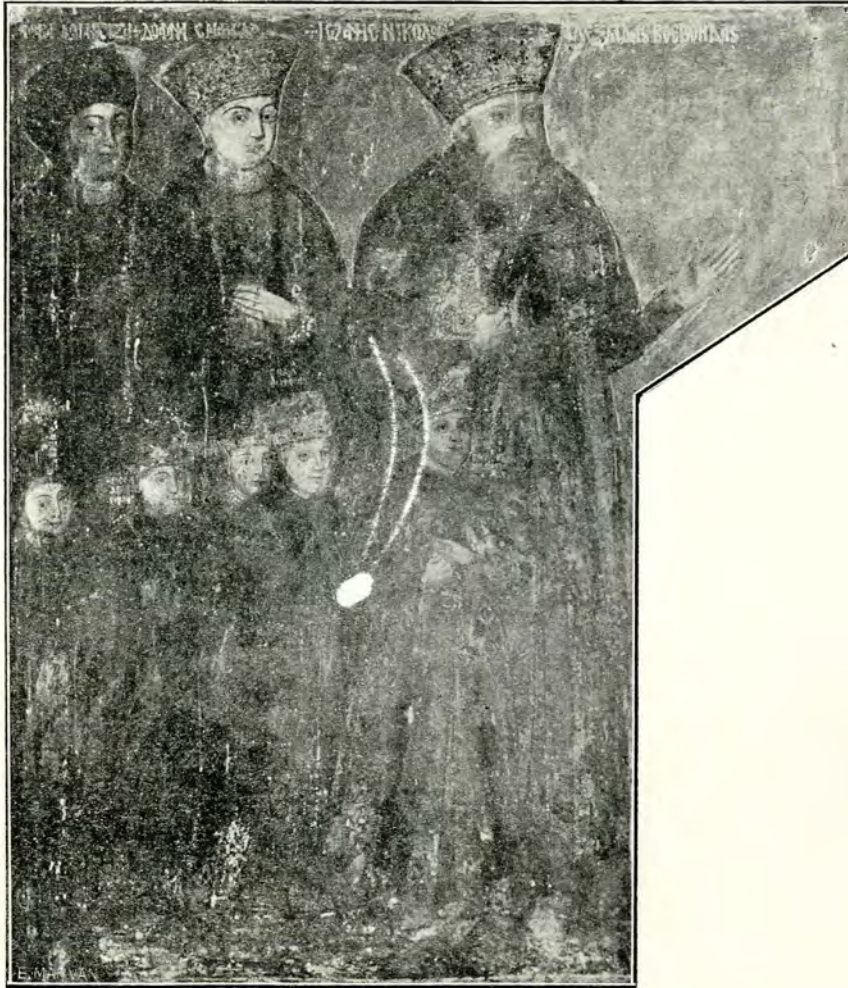

Fig. 4. Nicolae Mavrocordat cu Doamna Smaranda și Domnița Maria. În fața lor, dela dreapta la stânga, copiii: Constantin, Iancul, Sullănița, Alexandru și Smărăndița.

după canoane. În actul încheiat cu acest prilej², soborul arată că a purces la alegerea unui titular al Mitropoliei Stavropolei, din porunca Patriarhului Ieremia și cu încuviințarea Ducevodului Nicolae Mavrocordat.

¹ Iată bunioară cum se exprimă Neofit, Patriarhul Constantinopolei, în epistola adresată Mitropolitului Ungrovlahiei, chir Cosma, la 4 Decembrie 1791, prin care-i cere să purceadă la ridicarea lui Dorotei, egumenul mănăstirii Sărindarul, la rangul de Mitropolit al Traianupolei: „Obiceiu vechiu are Biserica de „a înainta la treapta arhieriei pre cei curați și vrednici de demnitate arhiericească și pentru eparhiile și parohiile ce au stră-

primă parte a trecut apoi și ca nume al bisericii pe care o ridicase.

Deși iluzoriu, noul rang la care ajunsese Ioanichie era o cinste ce i se făcea și un îmbold pentru zelosul călugăr de a-și în-

„lucit cândva, în vechime și a-i hirotonisi și înainta la demnitatea cea în adevăr sântă și mare a arhieriei și numai cu „simplul lor nume“ (Condica sfântă, în Biserica ortodoxă, IX, 9, pp. 648—650).

² Condica sfântă a Mitropoliei Ungrovlahiei, p. 37 verso. S'a publicat și în Biserica ortodoxă, VIII, p. 909 și urm.

³ Arh. Stat. M-rea Stavropoleos, XXIV, 3.

făptui pe deplin gândul la care râvnia: lărgirea și împodobirea ctitoriei lui.

În adevăr, biserica așa cum fusese zidită era prea mică. Tinda femeilor și naosul aveau proporții atât de restrânse, încât nu puteau cuprinde decât un număr foarte mic de credincioși; iar altarul se arăta și el prea strâmt pentru slujitorii bisericii.

De altă parte, mănăstirea primește, mai ales după ridicarea lui Ioanichie la demnitatea de Mitropolit, danii destul de frumoase dela diferiții credincioși cu dare de mână, ajungând, în șase ani și ceva dela întemeiere, proprietară a șase moșii (Cepășoia și Hostea din județul Săcuienilor¹, Bărcăneștii de dincoace de Olt², Grecii din Vlașca³, Belciugul din Ilfov⁴ și Cârligul⁵ din Buzău), a trei vii (două în dealul Bucureștilor⁶ și una în acela al Boldeștilor din județul Saac)⁷, a unui schit închinat ei cu toate moșiile lui⁸ și a mai multor Țigani⁹. Înfloritoarea stare materială a mănăstirii îngăduie lui Ioanichie să facă și cumpărături de locuri și case în mahalaua Fântâna Boului din București¹⁰. În sfârșit mănăstirea Stavropoleos este ajutată și de Domnul Țării, de Nicolae Mavrocordat, care era zugrăvit în locul de cinste, fiind ctitor al mănăstirii¹¹.

Toate acestea dau lui Ioanichie puțința să și mărească și să și împodobească mănăstirea. Pentru lărgirea ei se cerea numai-

decât să se deschidă două sânnuri în dreapta și în stânga naosului și să se mărească altarul, iar aceste prefaceri, care transformau biserica dintr'o formă dreptunghiulară într'una de cruce, impuneau neapărat, pentru proporția clădirii, o lungire a ei, prin adăogirea, în fața bisericii, a unui pridvor, care să facă un tot unitar cu corpul clădirii.

Încă din toamna anului 1729, îl vedem pe Ioanichie pregătindu și lucrările plănuite. Pentru înfăptuirea gândului lui, el se izbia de o singură predică: nu avea loc de ajuns ca să și lărgească altarul. De aceea el se adresează, și de data asta, Serdarului Grigorașcu Greceanu, vecin și ctitor al bisericii, dela care dobândește, la 18 Noembrie 1729, în schimbul unui alt loc, o porțiune de un stânen și o palmă în lățime și de opt stâneni și două palme în lungime, „ca să și mărească altarul bisericii”¹².

Piedica odată învinsă, Ioanichie începe lucrările de prefacere și împodobire a bisericii. Aceste lucrări vor fi pornit îndată după obținerea locului de care avea nevoie, deci cel mai de vreme în primăvara anului următor, 1730.

Urmele lărgirii altarului se văd de altfel bine și astăzi încă, cu ochii liberi, în interiorul bisericii, pe pereții laterali, de unde s'a deschis noua absidă mai largă a altarului, fără să se fi tăiat în de ajuns zidul care mai păstrează încă, sus, de o parte și de alta, ca un ieșind, începutul arcului vechii abside.

Fig. 5. Marele Cămăraș Ioan, cu fiul său Nicolachi.

¹ Dăruită de Ilinca Cojasca, la 7 Martie 1725 | 7233 (Arh. Stat. Stavropoleos, VI, 56).

² Dănie făcute mănăstirii de Clucerul Constantin, la 1 Maiu 1727 | 7235, (*ibid* XXVII, 33) și la 1 Maiu 1732 | 7240 (*ibid* IX, 5).

³ Dania Dumitranei, din Lunie 1728 | 7236, (*ibid.*, II, 4).

⁴ Dăruită de Dimache și sora lui, la 20 Aprilie 1730 | 7238 (*ibid.*, I, 29).

⁵ Dania lui Nicolae Păharnicul Cojescul și a surorii sale, din 1 Maiu 1730 | 7238 (*ibid.*, VI, 8).

⁶ Una dăruită de Nicolae Vornicul, la 1725 | 7233 Aprilie 5; iar cealaltă de Neașa, soția lui Petre Ceaprazarul, la 1727 | 7235, Maiu 15 (Arh. Stat. M-rea Stavropoleos, X bis, 11, 12).

⁷ Dania Mariei din 12 Martie 1728 | 7236 (*ibid.*, XVI, 3).

⁸ Schitul Roata închinat M-rii Stavropoleos, la 15 Martie 1729 | 7237, de Ghenea Pitarul și nepoții lui Serafim Călugărul. (Arh. Stat., Hot, 23 Vlașca, p. 8).

⁹ Dăruți de Matei Cantacuzino, Matei Conisul, Doamna Maria ș. a. (*ibid.*, XXI, 12, 13, 14).

¹⁰ Dela Maria Piteșteanca, la 1 Februarie 1728 | 7236; dela Andrei Croitorul, la 4 Aprilie 1728 | 7236; și dela unchiașul Albu, la 28 Sept. 1730 | 7239 (Arh. Stat. M-rea Stavropoleos, XIII, 4, 5, 6).

¹¹ La 17 8 | 7236 August 15, el întărește mănăstirii Stavropoleos „haraciul a 16 oameni străini” (*ibid.*, IX, 3).

¹² Arh. Stat. M-rea Stavropoleos, XII, 32.

Dacă însă această lărgire este confirmată și de documentul citat mai sus, despre deschiderea sânușilor și adăogirea pridvorului bisericii nu pomenește niciun act al vremii. Explicarea ne-o dă faptul că mărirea altarului era în strânsă legătură cu locul pe care avea să se facă această lărgire și care este dobândit prin actul citat, determinat de obținerea acestui loc și nu de însăși mărirea altarului; pe când niciun asemenea motiv nu exista pentru deschiderea absidelor laterale și adăogirea pridvorului, pentru a căror construire biserică își avea locul ei.

Se pune totuși întrebarea: ce anume ne arată că și aceste din urmă prefaceri au fost făcute tot atunci? Răspunsul hotărîtor ni-l dau constatările făcute de regretatul arhitect I. Mincu, cu prilejul restaurării bisericii, și consemnate de el în „desemnurile cotate”, pe care le-a ridicat cu acest prilej¹. Reiese în chip limpede din aceste planuri, pe de o parte o deosebire fundamentală între sistemul de zidire al părții dreptunghiulare și între acela al absidelor, iar de altă parte o desăvârșită identitate în chipul cum sunt zidite acestea din urmă.

În adevăr, pe când în vechea clădire, profilul de bază (fig. 11) este zidit din cărămizi făcute după anumite tipare și așezate pe mușe, în abside (fig. 11), acest profil e construit din cărămizi obișnuite, așezate pe lat și amestecate chiar cu sfărâmături de olane. Identitatea sistemului de zidire a absidelor merge și mai departe. Cărămizile părților adăoase nu se îmbucă la încheieturi cu acelea ale părților vechi, ci se alătură doar de ele, iar pe alocurea nici nu se alătură deplin, pentru că

nu s'a dat jos nici tencuiala primelor ziduri, care a rămas între zidul vechiu și cel nou. Această lipsă de aderență (fig. 12) constatată atât la altar, cât și la abside și pridvor, între zidurile adăoase și cele vechi a provocat mai târziu crăpături în corpul bisericii, chiar în locurile unde părțile adăoase nu erau legate cu cele primitive (Fig. 11), lăsând să se vadă pe alocurea tencuiala vechilor ziduri².

Rezultă deci că altarul a fost mărit odată cu deschiderea sânușilor și foarte probabil și cu adăogirea pridvorului.

Tot atunci de sigur se va fi revenit și asupra frescelor citorilor, adăogându-se cărja de Mitropolit la figura lui Ioanichie și acoperindu-se vechea inscripție care-l arăta numai ca „Ieromonah și arhimandrit”, pentru ca să i se scrie noul titlu de Mitropolit al Stavropolei³.

Un fapt vrednic de relevat este acela că, atât în lucrările de clădire și zugrăvire a mănăstirii, în forma ei dintăiu, cât și în acelea de lărgire și împodobire a bisericii, o sumă de fapte ne arată că Ioanichie, deși Grec, s'a folosit și de meșteri români. Dovada o fac: frumoasa pisanie românească, săpată în piatră, alături de cea scrisă în grecește, inscripțiile ro-

Fig. 6. Daniil, Mitropolitul Ungrovlahiei.

mânești ale frescurilor din boltele pridvorului sau ale unora din medalioanele exterioare, caracteristica iscălitură a lui Iordan Știucatoriul, unul din acești meșteri, care și-a pus numele de asupra primei ferestre din partea de Miazăzi a bisericii și în sfârșit anumite procedee și motive decorative luate, după cum se va vedea mai departe, din vechea tradiție artistică a țării.

Lucrările de refacere a bisericii erau sfârșite la 8 Noembrie 1733, când Ioanichie pune

¹ Aceste desemnuri se păstrează în colecția Comisiunii Monumentelor Istorice.

² Vezi și raportul lui I. Mincu din 5 Ianuarie 1900 și raportul din 12 Iunie 1904, în Dos. Min. Cult., No. 82/6/40.

³ Vezi mai sus, pag. 149.

să se zidească în proscomidie piatra îngrijit sculptată cu numele ctitorilor, în fruntea cărora figurează el, cu titlul de arhiereu, urmat fiind de Nicolae-Vodă Mavrocordat și de ceilalți, în ordinea însemnătății (fig. 15).

Ca o dovadă că, la această dată, Ioanichie își socotea opera desăvârșită, este și testamentul său, care poartă exact data inscripției din proscomidie, 8 Noembrie 1733¹. După ce face, în introducerea acestuia, o lungă apologie a rânduielii, el dăruiește pe „veci și nedespărțit“ mănăstirii Gura, în care a îmbrăcat haina călugărească, întreg hanul, cu casa de alături și biserica, cu toată averea ei mișcătoare și nemiscătoare. Epitropii danielor vor fi: egumenul dela Gura, arhiereul Pogoniane și starostea negusturilor din București, la cari se vor adăoga cei doi frați ai lui Ioanichie și ctitori ai bisericii: Panait și Nicolae, iar, după moartea acestora, o altă rudă a lor, cunoscută ca „om cucernic, priceput în trebi și cu frica lui Dumnezeu“. Egumenul mănăstirii Stavropoleos va fi ales de către epitropi, dintre ieromonahii cunoscători ai rânduielilor bisericesti și buni chivernisitori, pe cât cu puțință din familia ctitorului, și va avea să dea socoteală „cu deosebi starostei, de chipul cum a chivernisit averea mănăstirii. El va putea fi înlocuit chiar de aceștia, când s'ar dovedi nevrednic de sluj-

ba egumeniei. Mai presus de orice, egumenul va fi îndatorat să dregă sau să facă din nou, din veniturile mănăstirii, tot ce se va fi învechit ori stricat la biserică, la han sau casă. rămânând ca, după îndeplinirea acestor îndatoriri și a altora mai puțin interesante, din punctul nostru de vedere, să se trimită ce va mai prisosi din venituri mănăstirii Arhangelilor de la Gura.

La 12 Aprilie 1737 (7245), Ioanichie obține întărirea acestei danii și închinăciuni de către Constantin-Vodă Mavrocordat, în al cărui hrisov ni se dau lămuriri asupra hanului cu „casele-i primitoare de străini“, asupra „caselor mari“ de alături, așezate pe „pivniță de piatră“, ca și asupra celeilalte pivnițe din apropiere, pentru vânzarea vinurilor mănăstirii².

Până la moartea sa, care a venit de abia după cinci ani, Ioanichie a continuat să mărească zestrea ctitoriei lui, prin danii, mili și cumpărături³).

Tot în acest timp va fi făcut el și paraclisul mănăstirii, care, după cum se va vedea mai departe, se afla în corpul hanului, chiar în fața bisericii și despre care se vorbește în inscripția de pe mormântul ctitorului (fig. 16).

Ioanichie se stinge în ziua de 7 Februarie 1742, în vârstă de 61 de ani și este înmormântat în biserica sa. Piatra ce i s'a pus cu acest prilej pe mormânt, ridicată din

Fig. 7, Serdarul Grigorașcu Greceanu cu soția sa Ilinca și copiii, Ionică și Constantin.

¹ Arh. Stat., M-rea Stavropoleos, XXIV, 4.

² Arh. Stat., M-rea Stavropoleos XXI, 17 și XXIV, 5.

³ El obține prin danie *moșia Inoteștilor* din jud. Săcuenilor (doc. din 2 Aprilie 1739/7247, Arh. Stat. M-rea Stavropoleos VII, 7 și doc. din 9 Iunie 1740/7248, *ibid.*, VII, 8); *moșia Preajba și Cârtojanii* (doc. din 30 Oct. 1740/7249 și dos. M-rii Stavropoleos, *ibid.*, X, 48); *vii la Negovani* (doc. din 6 Sept. 1737/7246, *ibid.*, XIX, 11) și la *Urtași* (doc. din 21 Iulie 1738/7246, *ibid.*, XIX, 12); și *un vad de moară în Crevedia* (doc. din 24 Iunie, 1739/7247, *ibid.*, V, 11). Capătă dela Mihail-Vodă-Racoviță „*haraciul a paisprezece oameni străini*“ (doc. din 27 Aprilie 1731/7239, *ibid.*, IX, 4), cum și *milă de bani din*

cămara domnească, vinăriciu și scutire de dăjdi (doc. din 29 Maiu 1731/7239, *ibid.*, XXIX, 1), dela Constantin Mavrocordat, în a doua domnie, „*milă de vinăriciu*“ (Doc. din 13 Ianuarie 1733/7241, *ibid.*, XXII 1), dela Grigore-Vodă Ghica întărirea acestor mili (doc. din 15 Nov. 1733/7242, *ibid.*, XXIX, 2) și „*zece liude pentru poslușania mănăstirii*“ (doc. din 10 Fevr. 1734/7248, *ibid.*, XXX 8). Cumpără case, locuri și grădini în București, în *mahalaua Popa Dârvaș* (doc. din 22 Februarie 1740/7248, *ibid.*, XIII, 9), în *mahalaua Stejarului* (doc. din 31 Martie 1740/7248, *ibid.*, XIII, 10) și *Fântâna Boului*. (doc. din 26 Fevr. 1741/7249, *ibid.*, XII, 11).

naos de răposatul arhitect I. Mincu, la restaurarea bisericii, se păstrează în muzeul mănăstirii Stavropoleos (fig. 16).

Ω Κ
 CT ΠΑ

† ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ Ο ΠΑΝΙΕΡΟΓΑΤΟΣ ΜΗ-
 ΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΤΑΣΠΟΠΟΛΕΟΣ ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΣ ΕΞ
 ΕΠΙΛΑΧΙΑΣ ΗΩΙΩΝ ΑΝ-
 ΝΗΣ ΚΑΙ ΧΩΡΑΣ ΟΥΣΤΑ-
 ΝΙΤΖΑΣ. Ο ΚΤΗΤΩΡ ΕΚ
 ΒΑΘΡΩΝ ΤΩΣ ΠΑΡΟΝ-
 ΤΟΣ ΣΕΒΑΣΜΙΣ ΝΑΣ
 ΤΩΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΩΝ ΚΑΙ
 ΠΑΝΤΟΣ ΤΩΝ ΗΕΡΕΙ
 ΟΙ ΩΝ. ΠΑΝ ΟΞΕΙΣ ΤΕ
 ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΗ,
 ΖΗΤΑΕΤΗΕΞΗΚΟΝΤΑ
 ΕΝΑ ΗΜΕΡΑΣ ΤΕΣ-
 ΣΑΡΑΚΟΝΤΑ. ΕΤΟΣ
 1742 ΦΕΒΡΥΑΡΙΩ 7.

(† Aici od hnește Prea Sfințitul Mitropolit al Stavropolei, Ioanichie, din eparhia Pogoniane și din satul Ostanița, ctitorul din temelie al acestei sfinte biserici a Arhanghelilor, și al tuturor caselor din prejur, al hanului și al paraclisului, trăind 61 ani și 40 de zile, 1742, Fevruarie 7).

Sub Partenie (1742—1749), urmașul lui Ioanichie în egumenie, mănăstirea primește și mai departe mili¹ din partea Domnilor țării; după toate probabilitățile însă nu are

¹ Astfel, Mihail Vodă-Racoviță întărește mănăstirii „mila de sare“ (doc. din 12 Iunie 1743/1751. Arh. St., M-rea Stavropoleos XXIV, 7) și mila de vinăria în dealul Boldeștilor (doc. din 27. Sept. 1745/1751, *ibid.*, XXII, 2).

² La 5 Iunie 1742/1750, egumenul Partenie, dimpreună cu călugării din mănăstire, vând moșia Belciugul (Arh. Stat. dos M-rii Stavropoleos, No 44 | 46); iar la 17 Noemvrie 1742/1751 chir Partenie dimpreună cu obștea călugărilor mănăstirii Stavropoleos se imprumută cu 500 de taleri, amanetând niște odăjdii, (*ibid.*, XXVII, 94), iar la 4 Iunie 1744/1752, același egumen vinde lui Iordachi Clucerul de arie 1440 de stânjeni din moșia Grecii (*ibid.*, II, 5).

³ Vezi General P. V. Năsturel, *Bis. Stavropoleos*, pp. 68—73.

parte de nicio îmbunătățire, de oare ce Partenie, care pare a fi fost un om însetoșat de bani, nu numai că nu crește cu ceva zestrea mănăstirii, dar o și înstrăinează în bună parte²).

Matei Ieropoleos, pe care-l găsim în documente, după Partenie³, ca egumen al mănăstirii Stavropoleos, continuă tradiția ctitorului Ioanichie, sporind averea mănăstirii prin daniile pe care știe să le dobândească de la credincioși⁴.

La 28 Fevruarie 1759, el obține însemnate scutiri de dăjdi de la Scarlat Grigore Ghica Voevod, care întărește cu acest prilej privilegiile date mănăstirii și călugărilor de Nicolae Mavrocordat, Grigore Ghica, Constantin Mavrocordat, Mihail Racoviță, Matei Ghica și Constantin Cehan Racoviță, înnoind vechea milă anuală de cincizeci de taleri din camera domnească și scutind averea mișcătoare și nemișcătoare a mănăstirii de dijmărit, pogonărit, vinăriciu, oierit și văcărit, iar „odăile din hanul ce este împrejurul bisericii” și „băcănia din han” „de fumărit, de

Fig. 8. Marele Căpitan Athanasie, cu soția sa Elena și fiul lor Alexandru.

schimbul banilor și de toate altele ce ar ieși pe alte băcăni”. Privilegiul se întinde și asupra „hangului”, a „băceanului” și a „câr-

⁴ El primește astfel ca danie moșia *Sârbenii* (doc. din 10 Nov. 1751/1760, A-h. Stat., M-rea Stavropoleos, X bis., 15), moșia *Gratia* (doc. din 14 Ianuarie 1753/1761, *ibid.*, X, 50); doc. din 10 Aprilie 1754/1762, *ibid.*, X, 52, doc. din 9 Maiu, 1754/1762, *ibid.*, X, 53 și doc. din 18 Martie 1761, *ibid.*, X, 58), moșia *Drăghineștii* cu biserica zidită pe ea (doc. din 5 Maiu 1755/1763, *ibid.*, XXIV, 9); moșia *Pitarul* din Vlașca (doc. din 28 Nov. 1761/1770, *ibid.*, VIII, 3—4); și vii în *Dealul Cernăteștilor* (doc. din 1 Martie 1755, *ibid.*, XVIII, 6 și doc. din 30 Ian. 1759, *ibid.*, XVI, 10), al *Filipeștilor* (doc. din 16 Ian. 1757, *ibid.*, XIX, 17 și doc. din 6 Iunie 1753, *ibid.*, XIX, 18) și la *Topoloveni*. (doc. din 18 Ian. 1759, *ibid.*, XIX, 19).

ciumarului“ din han, care și ei sunt scutiți de toate dăjditile. În sfârșit, prin același hrisov, se dă mănăstirii dreptul de „a lua vinăriciul din dealul Boldeștilor și al Mălăeștilor din jud. Saac, cu părpărul“¹.

Sub egumenii următori, Chiril și Timotei², mănăstirea Stavropoleos nu mai primește donații mai de samă, în afară doar de „mille de bani din cămara domnească“ și de scutirile de dăjdi pe care i le acordă rînd pe rînd aproape toți Domnii țării³.

De altă parte clădirea bisericii are să sufere de pe urma cutremurelor care au bântuit capitala Țării-Românești. Dacă nu cunoaștem mai de aproape stricăciunile pricinuite mănăstirii Stavropoleos de cumplitul cutremur de la 26 Martie 1790, ca și de cele de la 27 Noembrie 1793 și de cel din Februarie 1794⁴, — apoi știm sigur că atât biserica, cât și hanul au suferit din cauza „cutremurului celui mare“ de la 14 Octomvre 1802⁵, stricăciuni cari au reclamat grabnice reparații. Ele au avut loc în primăvara anului următor, 1803, după cum rezultă dintr'o mărturie păstrată în Arhivele Statului⁶. Pe lângă acestea, egumenul Timotei, care a condus mănăstirea Stavropoleos vreme de treizeci și șapte de ani (1786—1823), consemnează, în condica sa de venituri și cheltuieli⁷, reparațiuni fă-

cute în anii 1804 și 1819, hanului, pe care l-ar fi „preînțit“.

Cu toate aceste reparații însă, starea bisericii lăsa mult de dorit, mai ales din cauza egumenului Timotei, care a și fost scos din egumenie, pentru nereguli constatate în administrarea averii mănăstirii⁸. Catagrafia întocmită în 1823, cu prilejul instalării noului egumen Pahomie, ne arată biserica acoperită cu „olane vechi“, având un turn de zid, învelit cu șindrila, tot veche⁹.

Situația mănăstirii ajunge atât de precară supt Pahomie (1823—1828), încât acesta este silit să se împrumute cu șapte sute de taleri, ca să poată plăti datoria și embaticul „mănăstirii de jos“, adică Gura, embatic reclamat și de Patriarhul Țarigradului, pe anii 1823—1826¹⁰.

Nici supt egumenii următori, Timotei Arhimandritul (1828—1832) și Diaconul Antim (1832—1837), ctitoria lui Ioanichie nu primește vre-o îmbunătățire.

În asemenea împrejurări, ea este surprinsă de cutremurul din Ianuarie 1838, care o deteriorează din nou, de astă dată grav. Și, de oare ce Leontie, egumenul mănăstirii, nu ia nicio măsură de reparare, vreme de peste doi ani, Departa-

mentul din lăuntru, după cererea Sfatului orașenesc, invită Logofeția trebilor bisericești, la 15 Noembrie 1840, să dărâme grab-

Fig. 9. Jupânița zugrăvită în glaful din stînga al intrării.

¹ Arh. Stat., M-rea Stavropoleos XXIII, 5.

² Vezi în General P. V. Năsturel, *Biserica Stavropoleos*, pp. 73—82.

³ Astfel Alexandru Ghica, la 30 Nov. 1768/1776; Alex. Ipsilanti, la 1775/1783; Nic. Const. Caragea, la Nov. 1782; Const. Suțu, la 16 Dec. 1783; Mih. Const. Suțu, la 5 Dec. 1792/1790; Const. Al. Ipsilanti, la 10 Iunie 1803; Gh. Caragea, la 5 Martie 1813; Alex. Nic. Suțu, la 15 Maiu 1819; Grigore Dim. Ghica, la 30 Aug. 1825 (Arh. Stat., M-rea Stavropoleos XXIX, 5—13).

⁴ Gion, *Ist. Buc.*, p. 350.

⁵ *Biserica ortodoxă*, XIII, p. 626; Dionisie Eclesiarhul, in

Tes. de mon. ist., II, p. 203; V. A. Ureche, *Pe file de ceașlov*, in *An. Ac. Rom.*, XVIII, p. 61 și Gion, *Ist. Buc.*, pp. 350—1.

⁶ M-rea Stavropoleos XII, 36; și doc. din 22 Aug. 1804 (*ibid.*, XIV, 38).

⁷ Arh. Stat., Partida cataștelor, No. 95, doc. din 19 Noembrie 1823.

⁸ *Ibid.*

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Ibid.*, doc. fără dată, dar probabil din 1826.

nic „turnul bisericii Stavropoleos“, care se află în proastă și „amenințătoare stare“, pentru ca nu cum va să se întâmple „vre-o primejdie“¹. Egumenul răspunde că „dărâmarea acelei turle“ nu se poate face acum, în vreme de iarnă, și solicită o păsuire până în primăvara următoare². La 16 Decembrie 1840, intervine și Agia poliției, care cere

Departamentului trebilor bisericești dărâmarea „clopotniței“ mănăstirii Stavropoleos, pe temeiul raportului făcut de „arhitectonul orașului, Faiser“³. Atât de amenințătoare erau crăpăturile, încât, la 14 Februarie 1841, Departamentul credinței somează pe egumen să dărâme „fără zăbavă“ clopotnița care „se afla în primejdie de cădere“ și „a cărui doborâre nu suferă mai multă întârziere“; altfel ea va fi dărâmată de Comisia de roșu, în socoteala mănăstirii⁴. Egumenul Leontie intervine atunci⁵ pe lângă Neofit, Mitropolitul Ungrovlahiei, care răspunde⁶ Departamentului credinței precizând că, „după arătarea egumenului“, „crăpăturile „pricinuite din vremea cutremurului din leat 1838, care se socotesc primejdioase, nu sunt la clopotniță, ci la turla bisericii“. Continuând, apoi el arată „că aceste crăpături, dacă „au putut să fie și să nu

„facă niciun fel de stricăciune primejdioasă, „în trei ani, din leat 1838, Ghenar, până acum, „este bine crezut că poate să mai fie încă „două luni de zile“. Pentru aceste motive, Neofit cere „ingăduială până după Dumineca „Apostolului Toma, ca nu, dărâmându-se acum, să se lipsească hanoșii de ascultarea

„sfintelor slujbe, tocmai acum în postul cel „mare“.

Se vede însă că și Mitropolitul își dădea socoteala de primejdia ce se putea întâmpla prin căderea turlei, de oare ce adaogă: „Iar, la dimpotrivă, de se va socoti că nu „poate răbda nici până la sorocu ce s'a „zis, atunci vom porunci egumenului să în- „chidă biserica până a- „tunci, iar nu să se dărâme „acum, vreme de iarnă. Și „cu aceasta nu se poate „face nici o primejdie, că, „și căzând, va cădea în „lăuntru bisericii, iar nu „asupra altui cui vaș sau în „vreo lature, ca să vatăme „pe cinevaș“⁷.

De și documentele nu ne precizează când anume a fost dărâmată turla bisericii, este probabil, după cele arătate, că ea a fost dată jos, în primăvara anului 1841.

Dar și clădirea însăși era brăzdată de crăpături care o amenințau cu suruparea. Aceasta a făcut să se nască chiar ideia dărâmării bisericii și a reclădirii ei din temelie. În 1845, egumenul Leontie comunică Mitropolitului Neofit că atât biserica, cât și parclisul, „se află într'o stare proastă, din pricina vechimii și a cutremurelor urmate“ și cere încuviințarea „să le zidească din nou“,

cu sumele ce ar rezulta din vânzarea la mezat a câtorva păduri. Pentru aprobarea propunerii, Mitropolitul intervine, la rândul său, pe lângă Logofeția trebilor bisericești, arătând că, în adevăr, și după a sa proprie știință, „aceste lăcașuri au ajuns într'o stare „de nu se mai pot ținea fără amenințare

Fig. 10. Dumitrachi și Gheorgachi, doi linierii feciori de boieri, zugrăviți în glaful din d'eafta al întrării.

¹ Arh. Stat. Dos. Min. Cult., 3418 roșu din 1840, fila 2.

² *Ibid.*

³ *Ibid.*

⁴ Arh. Mitr., Dos. 58/1841, Fevr. 20, fila 3.

⁵ La 18 Februarie 1841 (Arh. Mitr. din București. Dos. 58/1841. Fevr. 20).

⁶ La 23 Fevr. 1841 (Arh. Stat., Dos. Min. Cult., No. 3418 roșu din 1840, fila 14).

⁷ Arh. Stat. Dos., Min. Cult., No. 3148 roșu, 1840, fila 14 și în Arh. Mitrop. Buc. Dos. 58/1841, Fevr. 20, fila 4—5.

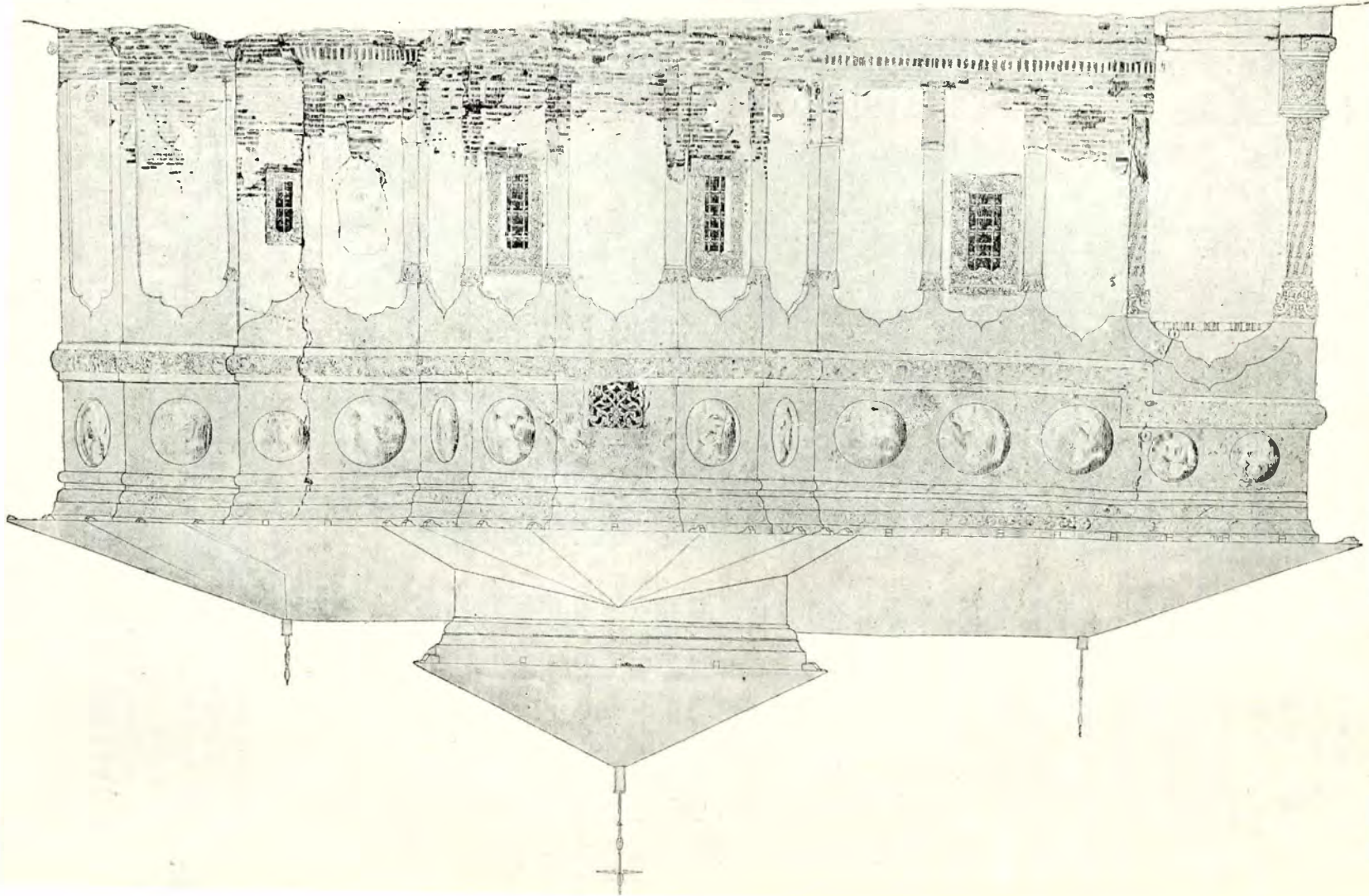

Fig. 11. Fațada de Miazăzi a bisericii Stavropoleos, înainte de restaurare, lucrata de arhitectul I. Mincu, în 1899.

1. Crăpătură între corpul bisericii și pridvor, cea ce dovedește adăogirea ulterioară a acestuia. Același crăpătură se vede și pe fațada de Miază-noapte. 2. Crăpătură care face dovada mării ulterioare a altarului. Se vede și în partea opusă. 3. Locul vechii ferestrei laterale a altarului înainte de lărgirea acestuia, astupat în urmă. Pe fațada de Miazănoapte se văd și urmele ferestrei corepunzătoare. 4. Profil din cărămizi așezate pe muche, întocmind vechiul trup dreptunghiular al bisericii. 5. Profil din cărămizi așezate pe lat, întocmind absidale adăuse în urmă.

I. Mincu
1899

„de primejdie și urmează să se facă din „temelie“¹.

Noroc că planul acesta n'a fost adus sau n'a putut fi adus la îndeplinire și gânduri mai înțelepte au luminat deocamdată mintea egumenului, care, chemând „pe câțiva „din arhitecți de au luat starea bisericii în „băgare de seamă“, — a fost încredințat de aceștia „că, dacă o va lega cu fier, „se întărește mai bine decât nouă, căci zidirea este prea bună și nu amenință „nicio primejdie“. Pe temeiul acestor arătări, egumenul cere, la 1852, Departamentului Credinții încuviințarea de a lega biserica de jur împrejur cu fier, „de „a-i deschide fere „strele mai mari și „de a-i face învelitoare fără turn, „ca să nu aducă „greutate“, iar Departamentul însărcinează pe Ioan Șlater, arhitectul mănăstiresc, să cerceteze propunerile și să refere dacă nu cumva, „prin deschiderea ferestrelor mai mari, nu se „slăbesc zidurile“².

Nu cunoaștem raportul ce va fi făcut arhitectul; știm însă că, peste câțiva ani, în 1858, egumenul mănăstirii se întoarce iarăși la gândul de a dărâma biserica, spre a o clădi din nou și înaintează Ministerului Cultului chiar „planul pentru construcția bisericii și a patru prăvălii“. Acest plan este trimis, spre cercetare, de ministrul Bengescu, tot arhitectului Șlater, care este invitat să refere dacă „clădirile corespund cu trebu-

„ința și dacă reunesce stilul obișnuit împreună cu gustul artistic“³.

Din nou biserica Stavropoleos scapă ca prin minune de pieire, de astădată, știm sigur, mulțumită arhitectului Șlater. El face dovada că noul proiect al planului bisericii păcătuiește atât „în contra construcției arhitectonice, adică în contra solidității“, cât și împotriva „stilului arhitectonic“ și a formelor și își încheie raportul cu părerea sa sănătoasă și răspicată spusă, asupra restaurării bisericii Stavropoleos:

„Osebit de aceea, mai susțin că „această biserică, „astfel precum se „află astăzi, este singurul monument din „clădirile cele vechi „originale în capitală; de aceea și „sunt de părere că „ar fi de dorit un asemenea monument „de arhitectură ortodoxă și cu asemenea lucrătură să „se susție și să se „restaureze, păstrându-i se formele „și caracterul, în interesul artei“⁴.

Prin raportul său din 2 Decembrie 1858, arhitectul Șlater revine din nou asupra necesității unei restaurări înțele-

pte. „Trebuie cea de căpetenie“ scrie el, „este ca biserica, care este o clădire din „cele mai frumoase și originale, în această „sortă, în București, să fie restaurată în stilul „ei primitiv, împreună cu decorații și cu „a ei trebuințioase pe dinăuntru“. Costul restaurării ar fi de 4000 de galbeni⁵.

Dacă însă Șlater a scăpat biserica Sta-

Fig. 12. Crăpătură provenită din cauza lipsei unei legături organice între absida laterală din dreapta și trupul dreptunghiular al bisericii. (Fotografie luată în timpul lucrărilor de restaurare.)

¹ Arh. Mitr. Buc., Dos. 25/1846 Ghenarie 16, fila 1—3.

² Arh. Stat, Dos. Min. Cult. 3418 roșu, 1840, fila 36.

³ *Ibid.*, fila 37.

⁴ *Ibid.*, fila 45 și urm.

⁵ *Ibid.*, fila 38 și urm.

vropoleos de distrugere, propunerea lui euminte pentru restaurare n'a fost adusă la îndeplinire. Biserica, lăsată în voia soartei, ajunge într'o stare de plâns (fig. 19), mai ales din pricina egumenului Leontie (1837—1861), de-

Faptul este confirmat și de lipsurile constatate în averea și zestrea mănăstirii cu prilejul instalării noului egumen Calinic, când s'a făcut și catagrafia, la 7 Septembrie 1861².

Și Calinic însă se dovedește rău gospo-

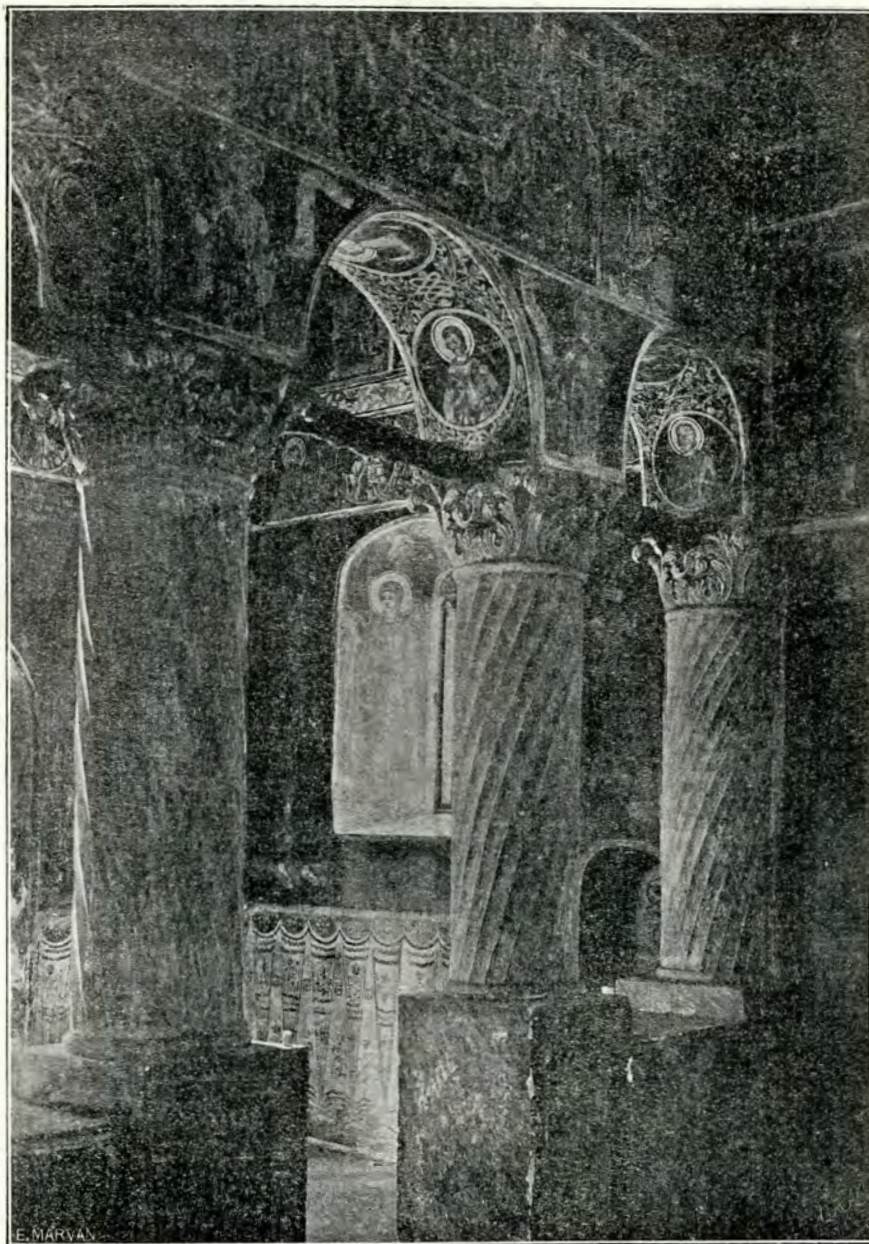

Fig. 13. Vederea coloanelor ce despart tinda femeilor de naos.

clarat „nesățios“ și „abuziv“ de însuși Patriarhul din Constantinopol, pricină pentru care a și fost îndepărtat din egumenie, ca unul ce amenință mănăstirea „cu o pustiire totală“¹.

dar³. „În curs de 16 luni, el a strâns veniturile mănăstirii pe doi ani“ și, încărcând cheltuelile, nu numai că uită, ca și înaintașul său, „datoria către mănăstirea chiriarhicească de jos“, — dar lasă și clădirea bi-

¹ Arh. Stat., Dos. M-rii Stavropoleos No. 67, doc. 1, din 4 Maiu 1861.

² Arh. Stat., Dos. M-rii Stavropoleos No. 14, fila 4 și 7.

³ Arh. Stat. Dos. din Iulie 1862 în Dos. M-rii Stavropoleos No. 67, doc. 2.

sericii în stare de dărăpănare¹. Preotul Grigore Musceleanu, care a vizitat-o în 1862, o găsește în ruină și precizează că „n'a primit nicio reparațiune“². Pentru proasta lui administrație, Calinic este destituit din e-gumentie. Împotriva lui întâlnim și după aceasta o plângere adresată Ministeriului de epitropia mănăstirii, care-l învinuiește că,

În anul 1876, Chesarie Ieromonahul Focșeneanul, îngrijitorul mănăstirii Stavropoleos, cere Ministerului „să reînființeze“ turla bisericii dărâmată de mai mulți ani“, de oarece, fără ea, fumul lumânărilor îneacă respirația credincioșilor⁴. Arhitectul Ministerului, M. Capuțineanu, căruia i se cere a-vizul, arată însă că „starea în care se află

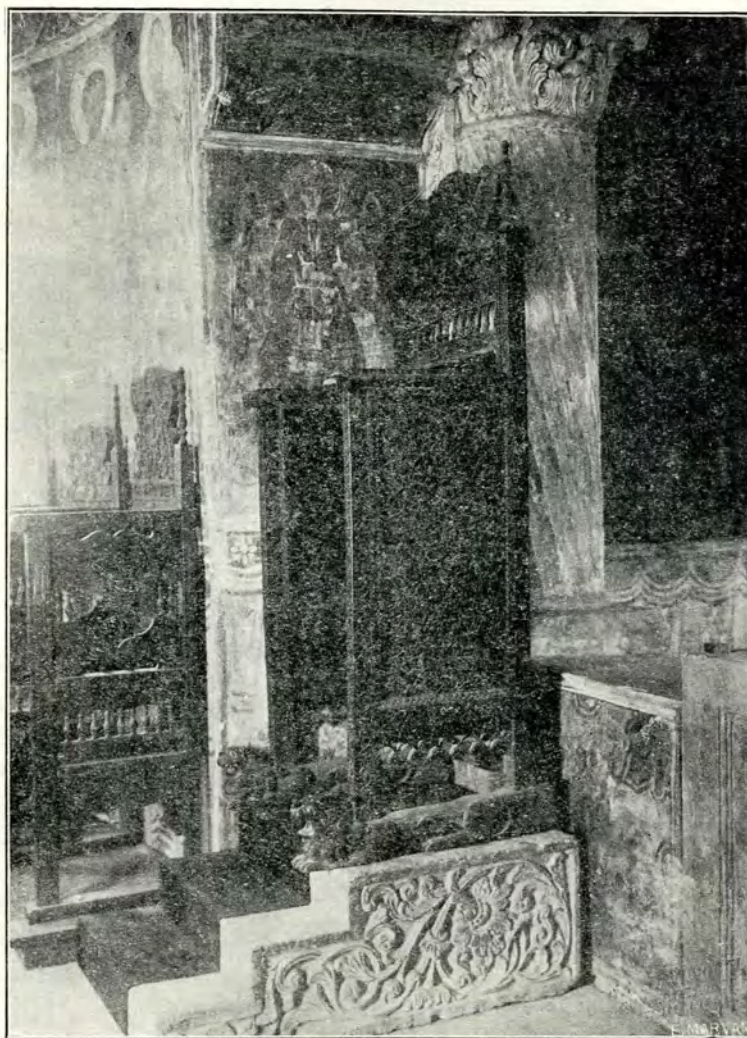

Fig. 14. Scaunul domnesc și cel arhieresc.

păsuit fiind să mai stea câțva timp în încăperile bisericii, a profitat într-o zi de lipsa epitropilor, „în vremea prânzului“, și, „sub pretext că este proprietatea sa, a ridicat toată mobila nouă din camera de primire, făcându-se nevăzut“³.

„zidăriile nu permit a se reînființa turnul de cărămidă și refacerea lui cu scânduri ar depara mult un edificiu, care, deși mic, e unul din monumentele vechi cele mai reușite din București“⁵.

Acelaș Chesarie, arătând Ministerului în

¹ *Ibid.*, doc. 3, din 5 Ian. 1863.

² *Calendar antic* pe 1862, pag. 95.

³ Arh. Stat. Dos. M-rii Stavropoleos No. 14, f. 12.

⁴ Arh. Stat. Dos. Ministr. Cult. No. 307 | 1876, fila 1.

⁵ *Ibid.*, f. 5.

anul următor¹ „starea de ruină în care se află pantocratorul bisericii”, care a început „să se lase în jos” și care „înăbușe aerul în biserică”,—cere să se ia măsuri pentru înălțarea lui, ca, într’astfel, deschizându-i-se ferestre, să se poată aduce lumină și aier în biserică. Odată cu aceasta, el mai cere să se repare și clopotnița, care trebuie întărită și învelită cu fier”².

La 10 Februarie 1879, cu prilejul instalării noului egumen Serian, aflăm, între altele, că clopotnița bisericii „este plecată într’o parte” și „gata a cădea, amenințând pericol pentru servitorii bisericii și stricarea clopotelor, din cauza căderii”³. Clopotnița construită din lemn, „pe patru stâlpi de stejar ce au putrezit”, s’a plecat „într’o parte, cutoate proptelele ce i s’au pus până acum” și „este gata a cădea”, scrie același egumen Ministeriului Cultelor, la 28 Februarie 1879⁴, când se plânge că și porțile s’au stricat, din cauza circulației prilejite de faptul că „grajdul și pivnița ce este în partea de din dos” au fost închiriate unor negustori, ca depozite de marfă.

Cu toate aceste cereri, nicio măsură nu se ia pentru repararea clopotniței, despre care, și la 8 Aprilie 1881, egumenul raportează Ministeriului că „e gata să cadă”⁵.

El arată, cu acest prilej, că și biserica este în ruină și că, pe din afară, tencuiala clădirii a început să cadă, în părțile de jos, iar acoperișul s’a deteriorat într’atît, încât are neapărată nevoie de reparație⁶. Biserica, scrie egumenul Serian, are un „aspect neplăcut” și impresionează urît pe vizitatori, printre cari sunt „adesea persoane străine și unia cărora le recomandă Alțeta „Sa Regele”⁷.

În 1883, ieromonahul Cleopa Ipătescu cere și el Ministerului repararea clopotniței, „ale cării grinzi sunt cu totul putrede” și care poate cădea, aducând ure-o nenorocire⁸. Aceiași constatare o face, la 21 Iulie 1883, și comisiunea arhitecților Primăriei, care, transportându-se „în curtea bisericii”, află „că clopotnița ce este construită de lemn, se găsește într’o stare cu totul compromisă rezistenței, fiind și foarte uscată” și cer dărâmarea ei, în cel mult 30 de zile⁹.

De altă parte, nici clădirea mănăstirii nu este într’o stare mai bună. La 30 Iulie 1888, Arhimandritul N. Apostoliu comunică Mini-

steriului că biserica Stavropoleos se găsește „într’o ruină aproape completă”. „Înăuntrul bisericii pătrunde ploaia, în câteva locuri. Zidăria, pe dinafară, de la temelie „în sus, a început a se risipi și împreună

Fig. 15. Pomelnicul clitorilor în proscomidie.

¹ La 13 Iulie 1877.

² Arh. Stat., Dos. Ministr. Cult., No 307/1876, fila 19.

³ *Ibid.*, No. 700 | 1875.

⁴ *Ibid.*, Dos. Ministr. Cult., No. 307 | 1876, fila 22.

⁵ *Ibid.*, fila 27.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*, fila 27.

⁸ *Ibid.*, fila 35.

⁹ *Ibid.*, fila 31.

„cu ea se pierde pictura și urmele stilului „arhitectonic”¹.

Aceasta era starea de derăpănare și ruină în care se găsea biserica Stavropoleos (fig. 20), în anul 1897, când Ministerul Instrucțiunii și al Călugărilor ia măsuri pentru restaurarea ei, adresându-se, în acest scop, regretatului arhitect I. Mincu. Acesta se însărcinează să elaboreze un proiect, care să cuprindă atât reprezentarea stării actuale a bisericii², cât și planul de restaurare³. El lucrează în deosebi la desenele de detalii pe scară mare, încredinșând reproducerea vechilor picturi murale, dinăuntru și dinafara bisericii, mai întâi pictorului Ludovic Basarab⁴ și apoi lui N. Grimani⁵.

După aproape trei ani de studii și cercetări, arhitectul I. Mincu ajunge la convingerea că restaurarea bisericii prezintă „serioase dificultăți”, atât pentru că temeliiile slabe ale clădirii n’au mai putut sus-

ține greutatea zidurilor și au cedat în multe locuri, cât și pentru că adaosurile făcute ulterior bisericii au slăbit-o, prin construcția lor neîngrijită și prin inferioritatea materialului întrebuințat⁶. Restaurarea deci îi „pare imposibilă”, iar mijlocul de a păstra biserica nu-l vede decât în reclădirea⁷ ei, care, după a lui părere, ar trebui făcută pe un alt teren decât acela pe care se află⁸.

Minunata citorie a lui Ioanichie era iar în primejdie de a fi dăruită, primejdie cu atât mai mare, cu cât mai mare era și autoritatea unui Mincu, în materie de arhitectură. Noroc că propunerea a întâmpinat o hotărîre opoziționară din partea Comisiunii Monumentelor Istorice⁹, care se pronunță „cu desăvârșire în contra „reclădirii, chiar când ea „s’ar face pe temeliiile „actuale”¹⁰.

După patru ani¹¹, Comisiunea, hotărîră să înceapă grabnic lucrările

Fig. 16. Piatra de pe mormântul lui Ioanichie.

de restaurare, consultă din nou pe Mincu,

¹ La acestea se mai adăogă și faptul că „nenorocită întâmplare, la 26 Iulie curent, a făcut să fie distruse prin foc toate „veșmintele preoțești dela această biserică, ce erau conservate „într’o ladă de lemn, pusă la intrarea în biserică, în partea „stângă” (Arh. Minist. Cult. Dos. 165 | 1888).

² „Cu toate cotele, detaliurile, mulajele exacte ale părților „sculptate și copiile picturilor conservate, cât și proiectele com- „plecte de restaurare, lucrări pe care le socotește absolut tre- „buincioase, în vederea unei adevărate și raționale restaurări” (*ibid.*, Rap. din 21 Aprilie 1897. Dos. No. 82/6/400).

³ *Ibid.*, Rap. din 16 Iunie 1897, dosarul citat.

⁴ *Ibid.*, Raportul din 20 Ian. 1900, l. c. și cererea din 26 Aprilie 1900, l. c.

⁵ *Ibid.*, Cererea din 7 Oct. 1900, l. c.

⁶ „Din studiul ce am întreprins asupra acestui monument, „reiese în chip evident că proporțiile ce i se dedese la început „erau și mai modeste încă decât cele actuale și că mica biserică „de astăzi se reducea la un simplu paraclis, la o cană rădrep- „tunghiulară, căreia i s’a adăogat în urmă, la o epocă ce nu „pot preciza, porticul de la intrare, sâmurile și altarul. De și „foarte important din punct de vedere estetic, acest monument „lasă totuși să se vadă neîngrijirea evidentă cu care s’a pro- „cedat la construcția lui. Temeliiile insuficiente au cedat în mai „multe puncte, provocând crăpături în ziduri și devierea ace- „tora din direcția verticală. Adaosurile făcute în urmă, fără ni- „ciun fel de legătură cu părțile primitive, lasă și astăzi să se „vadă prin crăpăturile largi tencuiala zidurilor vechi; iar cără-

„mizile de o calitate inferioară sunt în mare parte putrezite de „umiditate și cad în praf”. (*ibid.*, Rap. din 5 Ian. 1900, l. c.)

⁷ „Rezultă deci că o restaurare propriu zisă pare imposibilă „și că singurul mijloc de a conserva viitorului acest monument „ar fi o reconstrucție îngrijită, în care să se întrebuințeze toate „materialele vechi de piatră bine conservate și să se reproducă „cu fidelitate formele și dimensiunile clădirii actuale” (*ibid.*).

⁸ „Poziția dosnică și micșorimea terenului actual, precum „și înconjurul său detestabil, format din calcanurile clădirilor „vecine, ar distruge fără îndoială efectul monumentului, iar ve- „nătatea imediată a unei mase imense de clădire ca aceea a „Poștelor și Telegrafelor ar reduce și mai mult încă proporțiu- „nile sale. Ar rezulta prin urmare ca, odată reconstrucția ho- „tărîră, să se aleagă un anume teren, care, atât prin situație „cât și prin întindere, să înlăture asemenea inconveniente”. Mincu sârșește cu propunerea ca „monumentul reconstruit să se în- „conjure, pe trei din laturile sale, cu galerii sau portice des- „chise, construite în același stil cu dânsul și care să formeze, „pe de o parte un cadru interesant și demn, iar pe de altă „parte să servească drept muzeu deschis, în care și-ar găsi „bun loc atâtea fragmente de arhitectură pământească”; (*ibid.*)

⁹ Compusă din V. A. Ureche, Gr. Tocilescu și arhitectul N. Gabrielescu.

¹⁰ „Pentru că aceasta este în contra principiilor pentru con- „servarea monumentelor istorice, respectul trecutului nepermițând „distrugerea unei clădiri, oricare ar fi starea în care se află”. (ȘeI. Com. Mon. Ist. din 23 Fevr. 1900; (*ibid.*).

¹¹ *Ibid.*, Ședința din 6 Fevr. 1904.

care răspunde iar că, după el, această restaurare e „imposibilă”, în „starea îngrijitoare de soliditate în care se află monumentul”¹. De aceea el propune Ministeriului să aleagă una din următoarele două soluțiuni: sau să reconstruiască o copie exactă a bisericii Stavropoleos, introducând în noua clădire toate elementele bine păstrate ale celei vechi (coloane, balustrade, cadruri de ferestre, uși, rozete, etc)², sau să se mărginească numai la lucrările necesare pentru repararea și consolidarea construcției, „cu scopul „de a o putea păstra, cât „mai îndelungat, în starea „de astăzi”³.

Comisiunea se hotărăște pentru consolidarea bisericii, prin modeste reparațiuni, fără însă ca monumentul să-și piardă caracterul său actual⁴ și însărcinează pe Mincu să studieze lucrările de executat și să întocmească devizul.

Mincu înaintează un deviz pentru lucrările „strict necesare”, în vederea „menținerii cât mai îndelungate a monumentului „în starea actuală, dar atrage în același timp „atențiunea Comisiunii că biserica are nevoie

„de o restaurare completă”, pe care acum, „după o îndelungată reflecțiune și o nouă „examinare a lucrărilor”, o crede posibilă⁵ și pentru care înaintează un alt deviz. Comisiunea însă se pronunță nu-

mai pentru „restaurarea „propriu-zisă, fără a se „mai introduce lucrări noi „de înfrumusețare și chiar „fără a se atinge părțile „ce n’ar avea o imediată „nevoie de restaurare”⁶. Acest fel de a vedea e împărtășit și de Mincu, care începe în sfârșit lucrările, în August 1904⁷.

După patru ani de muncă⁸, I. Mincu comunică Ministeriului că restaurarea exterioară a bisericii este aproape terminată și înaintează planurile pentru ridicarea clădirii ce s’a hotărât să se înalțe, alături de biserica Stavropoleos⁹. Această nouă clădire avea să amintească hanul dispărut, ce ocolia odinioară mănăstirea, avea să întocmească „un cadru armonios” pentru biserica, al cărei efect s’ar fi pierdut altfel, „în mijlocul binolelor moderne și banale”, și în sfârșit avea să servească

Fig. 17. Piatra de pe mormântul Postelnicului Constantin Băjescu, fiul Fierii Logofătului, mort la 4 Noembrie 1728 (7237) și înmormântat în Mănăstirea Stavropoleos.

și drept un mic muzeu, nu numai pentru obiectele artistice ale bisericii Stavropoleos,

¹ „Aproape fără temelii (ele nu au decât 0.60 m. adâncime), cu zidurile ieșite din verticală și executate din cărămizi „în mare parte măcinate de vreme, cu crăpături care intrerup „legătura dintre ziduri, această clădire nu poate să suporte adăosul de greutate a turnului ce o corona altă dată și a oanelor „cu care era acoperită, fără ca cel mai mic cutremur să occasioneze surparea” (*ibid.*, Rap. din 12 Iunie 1904).

² „Pentru ca astfel răceala impresiunii ce ne pricinuește o „copie, oricât de perfectă, să fie încălzită de prezența a cât mai „multor elemente originale” (*ibid.*, l. c.).

³ În acest caz însă, „fiindcă consolidarea nu va împiedica „acțiunea distrugătoare a vremii, care va face să dispară încurând multe din elementele artistice ale monumentului (pictura)”, „— Mincu este de părere „să se construiască, pe un alt teren, „o copie perfectă a bisericii, pentru ca astfel să se păstreze viitoarelor generații de artiști, în cele mai mici amănunte, tipul

„ultimei faze de dezvoltare la care ajunsese arta noastră pă-mănteană” (*Ibid.*, Rap. din 12 Martie 1904).

⁴ *Ibid.*

⁵ „Restaurarea completă este cu atât mai necesară”, zice el, cu cât „biserica Stavropoleos este pentru noi una din cele mai „importante opere de artă, inspirată, se înțelege, din aceiași „sursă ca și mai toate cele ce ne-au rămas — stilul bizantin —, „dar care reprezintă ultima fasă a evoluțiunii artistice, a trans-formărilor prin care a trecut acest stil, pentru a ajunge la „tipul nou cu caracterul local, pe care-l reprezintă monumentul „în discuție”. De aici și „nevoia ca biserica Stavropoleos să ne „fie redată în cele mai mici amănunte, în starea și în formele „ei de altă dată și aceasta, ne-ar aduce la completa ei restau-rare, adică la păstrarea intactă a tot ce este încă în stare „aproape bună, la discreta retușare a ceea ce este deteriorat „și la refacerea cât mai apropiată de adevăr a părților care „lipsesc” (*Ibid.*, Rap. din 12 Iunie 1904).

ci și pentru toate modelele originale de arhitectură, sculptură și pictură, care, din cauza stării de deteriorare în care se aflau, au fost înlocuite cu altele noi, în biserica restaurată.

Rămânea încă să se termine restaurarea

mentelor istorice Părintelui Pictur D. Damian, care lucra cu arhitectul Mincu, la Stavropoleos și care urma să o execute, tot sub conducerea și după indicațiile acestuia¹.

Ea avea să se execute „al fresco” și „al secco”, restaurându-se pictura numai în lo-

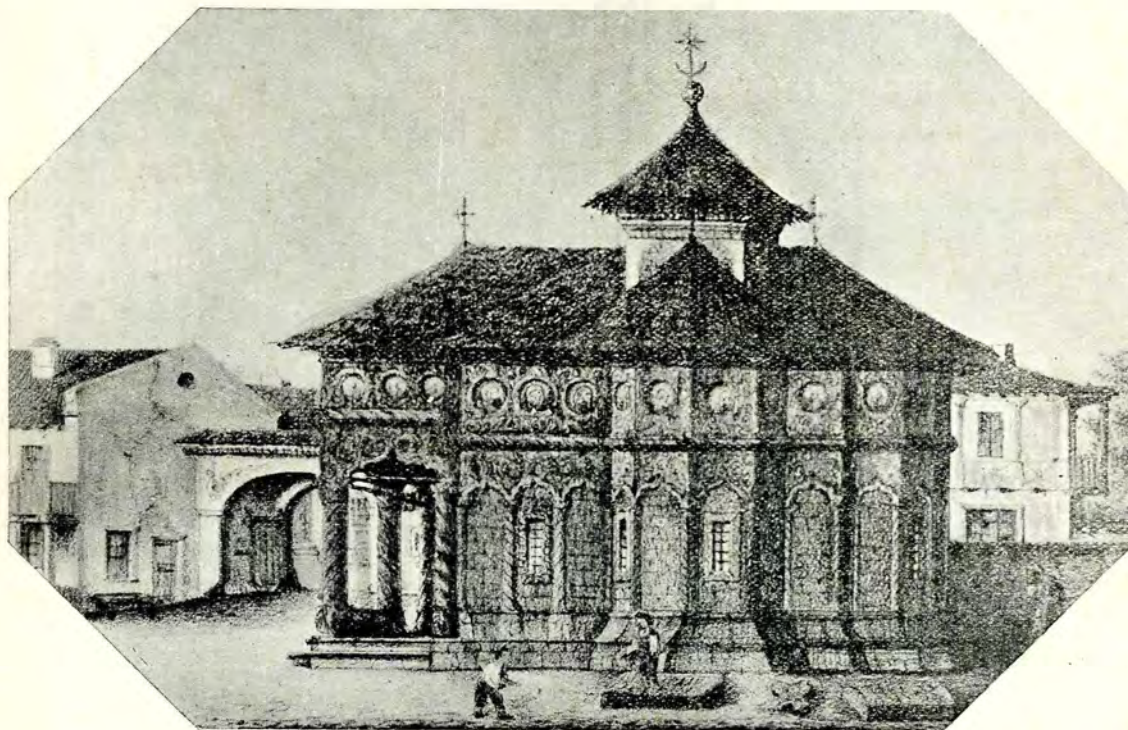

Fig. 18. Mănăstirea Stavropoleos în 1846 (După desenul lui Begenau).

picturii exterioare și să se restaureze pictura din interiorul bisericii. Această lucrare a fost încredințată de Comisiunea Monu-

curile unde era cu totul stricată și menținându-se pretutindeni unde se păstra, potrivit situației amănunțite ce s'a prezentat Co

⁶ *Ibid.*, Rap. din 16 Iunie 1904.

⁷ Iată care erau aceste lucrări, după raportul din 16 Iunie 1904, 1 c.: 1. Întărirea zidurilor crăpate și a bolților, cu legături de fier; 2. Întărirea temeliiilor întregii construcțiuni, prin construirea în afară și în interiorul bisericii, alături cu temeliiile actuale, a noi ziduri, care să ajungă până la tereșul solid, ziduri ce urmau să fie făcute în porțiuni mici; 3. Dărâmarea aproape totală a tencuielilor exterioare; 4. Repararea zidăriei exterioare, prin înlocuirea cărămizilor putrezite și repararea crăpăturilor; 5. Întărirea stâlpilor dela altar; 6. Refacerea tencuielilor exterioare; 7. Turla de zidărie; 8. Brăul ornamentat de piatră, ce urma să înlocuiască pe cel vechiu de ipsos, din care nu mai existau, la începerea restaurării, decât urme, cea mai mare parte din el fiind înlocuit prin plăci de teracotă, cu prilejul diferitelor reparațiuni de pe vremuri; 9. 24 capitele ornamentate de piatră, ce urmau să înlocuiască pe cele vechi de ipsos, parte deteriorate, parte căzute; 10. „Fustele” de piatră ornamentată a celor două coloane angajate dela peristil, care sunt de tencuială și foarte deteriorate; 11. Acoperișul cu olane semicirculare, cuprinzând jgheaburi și burlane; 12. Refacerea picturilor exterioare; 13. Curățirea în parte a tencuielilor, a căror stare deteriorată permitea conservarea lor; refacerea acestor tencuieli și repararea

crăpăturilor; 14. Curățirea, repararea și repunerea în starea lor primitivă a ușii, a tâmplei și a mobilierului care se află în stare bună, repararea celui stricat și facerea din nou a celui ce lipsia (strane, etc.); 15. Refacerea pardoselilor de piatră; 16. Pictura turlei și aceea de făcut pe tencuielile reparate, fără a se atinge restul picturilor; și 17. Clopotnița.

⁸ Întârzierea lucrărilor a provenit din cauza lipsei de lucrători și meșteri speciali, ca și din cauza dificultăților și a surprinderilor, cu neputință de prevăzut, ivite în cursul construcțiunii. Așa a fost, de pildă, cazul cu temeliiile clădirii, care au trebuit să fie întărite în întregime și refăcute până la o adâncime însemnată; tot așa s'a întâmplat cu întregul acoperiș care s'a construit în fier și beton, înlocuindu-se astfel cel vechiu de lemn, cu totul deteriorat; așa a fost cu părțile decorative, multe dispărute și multe stricate, care fuseseră făcute din ipsos și cari au fost înlocuite cu altele din piatră sculptată; tot așa în sfârșit și cu picturile exterioare, care, cu mari dificultăți, au putut fi deslipite de pe pereți, ca modele pentru refacerea lor pe noile tencuieli ale clădirii.

⁹ *Ibid.*, Rap. din 22 Sept. 1908.

¹ *Ibid.*, Ord. din 23 Iunie 1910 și din 19 Iunie 1912.

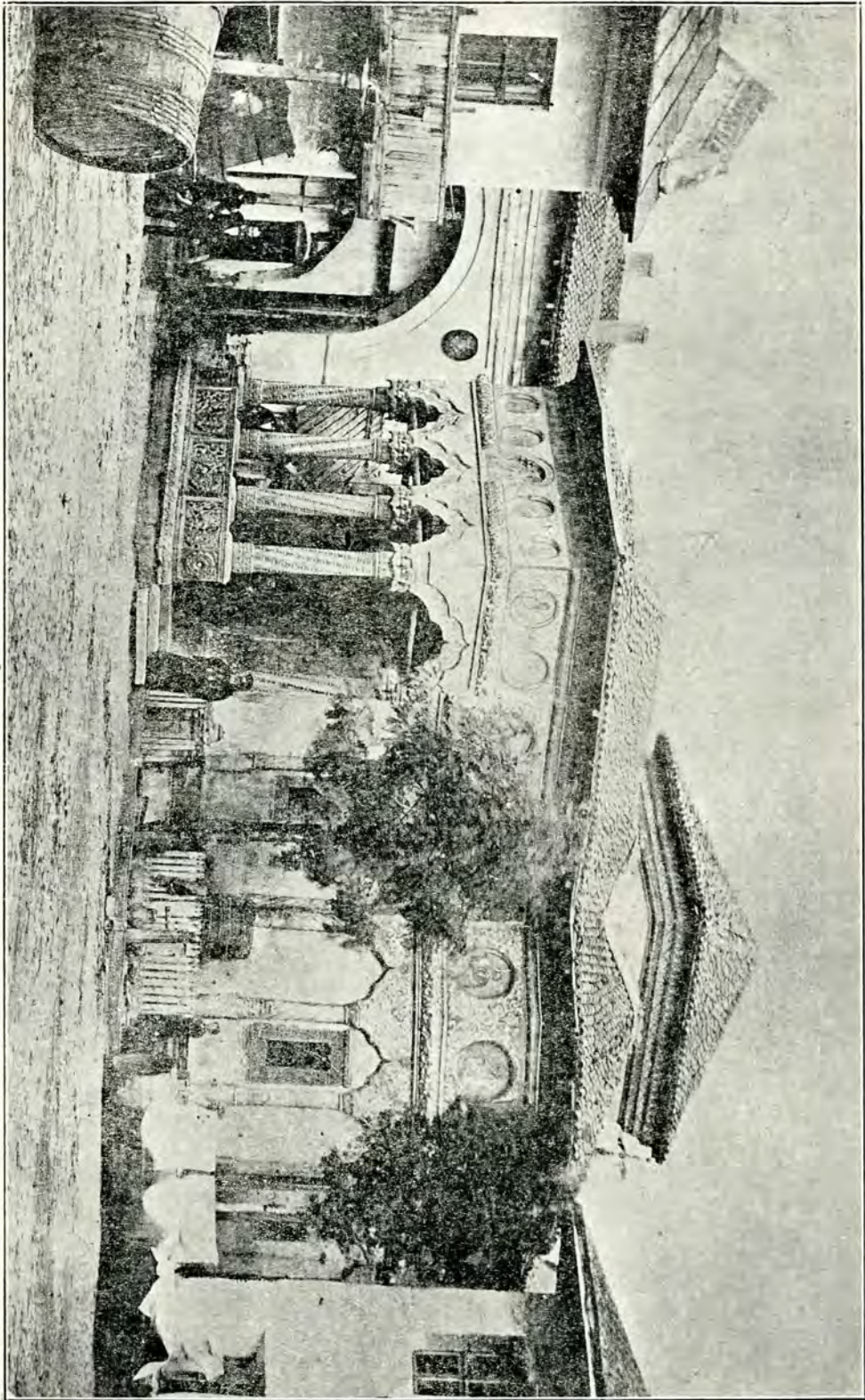

Fig. 19. Manăstirea Slavropolea în 1860

misiunii, asupra stării în care se afla zugrăveala bisericii¹

Lucrarea pictorului preot V. Damian a fost întreită:

1. A curățit întreaga pictură bine păstrată din interiorul și exteriorul bisericii;

2. A consolidat, după un sistem ce se va arăta la locul său, zugrăveala în părțile în care stratul de tencuială cu pictura se burdușise; și

îndrăgostit de arta noastră veche, ținuse să-și lege numele de restaurarea acestui mărgăritar al Capitalei.

Sarcina conducerii lucrărilor dela Stavropoleos este încredințată atunci unui elev al lui Mincu, arhitectului Al. Zagoriț, care lucrase mai bine de trei ani cu maestrul său, care luase parte la întocmirea planurilor pentru muzeul bisericii și care, cunoscând felul de lucru al fostului său profesor, putea

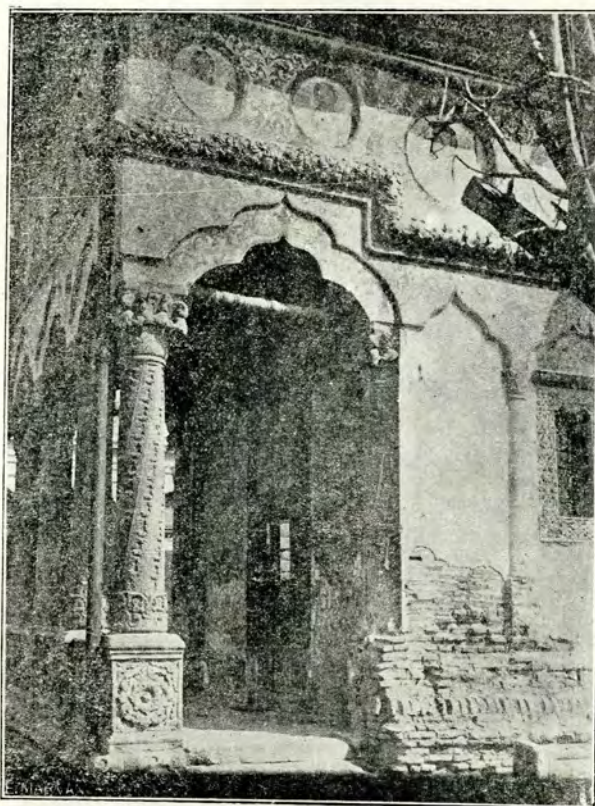

Fig. 20. Vederea pridvorului înainte de restaurare.

3. A refăcut pictura în părțile nou zidite, ca bunăoară turla, ca și în acelea cu tencuiala și zugrăveala căzute².

În istoria atât de plină de peripeții a bisericii Stavropoleos, mai intervine una: Se stinge arhitectul I. Mincu, maestrul care,

sfârși, în chip credincios principiilor lui, lucrarea întreruptă³.

Războiul cel mare întrerupe din nou lucrările și răpune pe câmpul de luptă și pe arhitectul Al. Zagoriț, conducătorul lor.

După războiu, Comisiunea a continuat res-

¹ *Ibid.* Contractul din 16 Iunie 1912.

² Restaurarea picturii însă nu mulțumia pe deplin Comisiunea. Arhitectul N. Ghica constată că picturile cele noi dela turlă sunt în tonalități diferite de cele vechi și că armonia generală suferă din această cauză. (*Ibid.*, Referatul din 22 Nov. 1913). Comisiunea însăși examinează, la fața locului, în Decembrie 1913, pictura restaurată și hotărăște să se suspende lucrările, în mod provizoriu, până la primăvară, spre a se avea, asupra lor, opinia pictorului specialist Viertelberger din Viena, pe care Comi-

siunea îl aștepta (*Ibid.*, Ord. din 19 Dec. 1913). Nu știm care va fi fost părerea acestui specialist; știm însă că, după o intrerupere de câteva luni, părintele pictor V. Damian continuă restaurarea picturii, care, în primăvara anului 1915, era „spălată „și în cea mai mare parte consolidată”, rămânând să se mai facă numai „lucrările de retușare, care se vor reduce la minimum posibil” (*Ibid.*, Referatul din 25 Maiu 1915.)

³ *Ibid.*, Ord. Casei Bis. din 9 Aprilie 1913.

taurarea (fig. 21), care astăzi este aproape sfârșită, prin așezarea tâmpiei, a stranelor, a ușii, a scaunului domnese și arhieresc, toate artistic restaurate sub conducerea d-lui profesor C. Dumitrescu.

nalță încă, după ce a înfruntat toate primejdiile, o adevărată operă de artă, în care gustul românesc a pus tot ce a avut mai ales, ca să înlănească vechiul model bizantin, ca să potrivească de minune bielșu-

Fig. 21. Mănăstirea Stavropoleos, după restaurare.

Păcat numai că pictura exterioară restaurată a început să se spele, mai ales în partea de Miazănoapte, mai puțin ferită de ploaie.

Oricum însă, Capitala României are motive să fie mândră că în mijlocul ei se în-

gul de podoabe al acestuia cu frăgezimea tânără a clădirii și să-i dea în sfârșit acea desăvârșită armonie în proporții, în linii și în culori, care caracterizează biserica Stavropoleos.

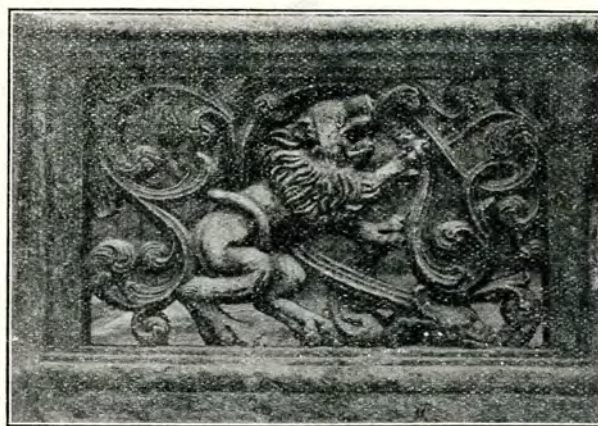

Fig. 22. Parapet sculptat în piatră la pridvorul bisericii Stavropoleos.